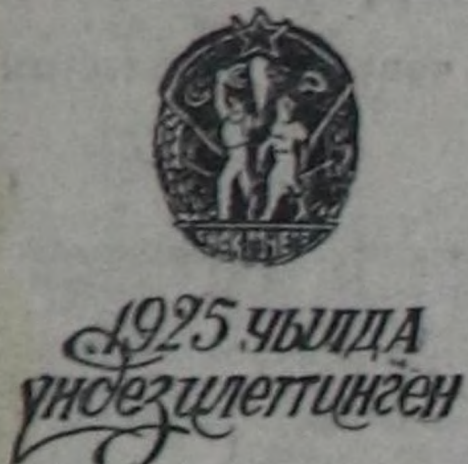

ШЫН

РСФСР-нин Компартиязынын Тыва рескомунун, Тыва АССР-нин Дээди Сөвединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

ДУУН СУУРГА УЖУРАЖЫЛГА

Улуг-Хемини Хайыракан суурга уран чүүл ажылдакчылары-биле ужуражышкын эрткен.

Кодзанин чурттакчылары кижигин дептерлерин А. Хо-ввалыг тыгаскан болгаш ав-торларга чогадыкчы че-диншиктерин күтсөн.

Тыва АССР-нин Дээди Сөведини Надкышыл өг-бүлө болгаш нечаш камгала-нын талашы-биле доктаа-мал комиссиязынын дарга-зы Зоя Назытсевна Сат ук-кежээге кирип, Шагаа ба-йырлалыга холбаштыр суур-чонунга байыр чедирип, чу-бе чугаалаан.

Тываанын херээжен чо-гадымдар ассоциациязынын

БӨГҮН ПРОГРАММАЗЫ БАЙЛАК

Республика эмнелгези интернационалдык хөй кежигүннүг коллектив.

Тыва АССР-нин улустун байырлары кылдыр чарла-тыгаш Шагаа интернацио-налдык бо коллективтик бүгү кежигүннеринин сеткил-хоонун сергидиккен.

Бөгүн 15 шакта коллек-тивке Шагаа байырлары эге-лээр. Байырлалдың про-граммасы байлак. Шагаа дугайында илеткел-биле эгелээр байырлада тыва

аыш-чем делгелгези, нацио-нал хептер көртүзү, оюн-тоглаа болур. Чугле тывалар эвес, коллективтик кежигүн-бүрүзү тыва оюннары, ылаңгы кыжыктарын, те-век тел ойнаарын база со-нуургап турар.

Уран талантылыглар бот-тарын көргүзүлгө ба-раа-барлаптар.

ДААРТА ЭЭЛЧЕГЛИГ СУМЕ

Республиканын К. И. Чуковский аттыг уруглар библиотеказы чоокта чаа чырыкче үнгөн «Тыва улустун алгыш-йөрээлдери» деп номга болгаш тыва оюннарга хамаарыш-тыр методиктиг сумелери республикада 31 уруглар библиотекаларына таратып чо-руткан.

Өөреникчи саны 500-тен азыраак кышкыларга чаа эртен чылын сес библи-отека салгыларын немей айткан.

Сибирини хоорайларында суурларында уруглар библиотекалары-биле сырый харылаанын тудуп турар болгаш олардан чаа чүүлдер,

сумелер кээрге-ле, район-нарда библиотекаларга та-ратып, арга-дуржулга сол-чулгазын кылып турар.

Даарта, Шагаа байырла-лының хүнүнде көздө ту-руп турар уруглар библио-текалары ээлчеглиг сумелер-ни алыр.

(Бистик көрр.).

ЧОННУН МУРНУНГА БЕДИК ХАРЫЫСАЛГА-БИЛЕ

Демократтыг чаалап алышкынынын быжымы-биле камгалаар, чуртка хамаатыларынын амыр-тайбын чоруун болгаш нинти национал чөпшээржилгезин хандырар, Эвилелди камгалап арттырар болгаш чаартыр, совет кижиниң амыдыралын амыг үениң сайзыралына тө-лөпкү кылдыр тургузар — СЭКП олче чүткүп, ону чедиң ап турар.

Бистик партияны шуулганынчы-хыттын айтыргыларына амыг байдал дуга-йында айтырыг үргүчү-ле тургустумайн келген. Ол дөргө хой кезинде-ле партия-ның болгаш чурттуң амыдыралына прак-тика талашы-биле шын болгаш сарымдыг шидишкенин, сонгаарлап болбас бол-гаш харысалгалыг шидишкенин негээр оона күренишкенин үе-чадалар тургу-лаан. Ындыг харысалгалыг чогууна ме-дерең билер чоруу СЭКП Төп Комите-диниң болгаш СЭКП-нин Төп Контроль ко-миссиязынын январынын сөөлү хүнүнде болган баттыккан Иденумунун нинти бай-далы тодаралыгкан.

Чуртта нинтилер призиң социал тала-зы-биле хоорурашкынын шидишкенин болдуруп болур айымдаг чаада чедиң келген деп. Пленумун киришкелери демделгелер. Политиктиг болгаш социал-экономиктиг реформалары ботандыр-таалай-биле практиктик чаа хөдөлмө-нөр бо хире шыгыны камгалаа негеттин-мейн турган, а нинтилерте иштин саңда-раашкын бо хире кыжынышкынын тур-баан дээрзин «Амыг байдал болган пар-тияның сорулгаларынын дугайында» деп Политиктиг медделелде демделеп турар.

СССР-де нинтилер тургузуун өскерт-тир, социалисттик шилп алышкынынын талаа-чыларын эрге-чагырадан чайладыр, чуртта болуп турар чартыгдаларга антисоци-алисттик болгаш алыс утказы-биле алырга, чонга удур ужуру-унамын кирип сорулгалыг боттарынын мурунда сапып алган күштер политиктиг аренада тодарап келген бол-гаш каттыжын алырыкче чүткүп туралар.

(Төңүзү 2-ги арында).

ЭР-ХЕЙЛЕР

Ажыл шаанче хавыяалыг. Бо сестериниң ужуру-унамын Өвүрдө «Ан-Чыраа» совхоз-тун 6 кижин составтыг ту-дунгу звенозунуң кежигүн-нери эки билер. Олар хоо-рай, суурлар кезип, тояп чорбастар Комсомолчулар Базан, Топлаа, Владимир Базан, Владимир Түлүш, Чингис Базыр-оол, Роман

Санаа олар ёзулуг ажыл-ишчи эрлер. Эрткен чылын бо коллектив Чалааты хой-жу бригаданыңа 4 кыштаг-ны септөп, малчынарда 2 бажынын, 1 чаа кыштаг-ны тудуп, ажылдала кин-ден. Олар чүгүлө кадары-ларга дуздалары-биле кызы-гаарлаттымаан. Амдагыны суурга 4 аал чурттаар 2 бажынын база ажылдала кинген.

Шак мындыг чүткүлдүг

Кысказы-биле

чоруу дээш чангыс чер-чурттуглары анык турдугу-ларга өөрүп четтиргенин илереткен. Бо чылын олар-ның планы база улуг. Эрт-кен чылдын көргүзүлгө дора эвес ажылдар сорул-ганы салган. Амгы үеде Буурукту-Өзөө деп черде эвөө Бурганыт-Хеминиң тудуг ыжын белеткен ап турар.

Найгыч-оол ДАМДЫН. Өвүр район.

ЧУРУКТА: Өвүр ра-йонда Саглының малчы-ны Любовь Санчы-Мидиовна Куулар эрткен чылдарда мал ажылын чөжүлдеринге чедирин-нерлиг болуп келген.

Өөнүн ээзи Виктор Куулар-биле он бир чылдын дургузунда сар-лык кадарып, ажылынга кызымач бадаткааннар. «Кызыл туку» совхозтун бо мурнакчы ишчизин оон чангыс чер-чуртту-лары Саглының сезен чеди дугаарлыг сонгууда округунаан Тыва АССР-нин Улус депутатынга сонгаан.

Онлар ОХЕМЧИКТИН фотогу.

АРЕНДА КЕРЭЭЗИ-БИЛЕ

«Мурнакчы» совхозтун сармыкчылары эрткен чылын кылган ажылын түңкөп, моон сонгаары сорулгалы-рының дугайын чоокта чаа нинти хуралыга чугаала-кан.

Ол талазы-биле илеткел-ди бригадир С. Д. Карындаш кылган. Хуралга совхозтун директору, мал ажылынын тускай эртемчилери, проф-ком даргазы олурушкан. Ынчанга малчынар бот-тарын айтыргыларын шидишкел, билеп алыры-га дыка дөгүм болган.

Ажыл-агынын 2800 сар-лым 14 коюнда кыштагал-турар. Эрткен чылын 100 сарыкка оонаштар 73 ба-за алган. Бир эвөө ол ма-ды ажаап азырап турар киж-бүрүзү бот-харысалгалы-г ажылдаан болза, көрү-

зүг оон эки турар ужурул. Сайын-оол Хертек, Кызыл-оол Сүрүн, Мөңгүн-оол Каш-пына олар чарыштын тил-келчери болган.

Амгы үеде сармыкчылар-нын бол-бол кыштагында туткулаан. Нинти хандырыл-га багыт эвес. Олар элчепки барып кадарып турар. Бир кол негелде болза, азыл тө-леврини шын санап бэри. Бо талазы-биле мурунда хо-мударлар үнүп көзү тургулаан. Сармыкчылар ам шүптү аренада керээзи-биле ажил-даар, керээзи чарып эгелээр. Мурнуку бригадир пенсия-лаары-биле холбаштыр болу-гун ол албан-хуузалгезин анык специалист Натни-оол Хертеке хуулаш берген.

Сейин-оол ИРГИТ. Бай-Тайга район.

Тыва АССР-нин улус депутаттарынын сонгулдаларынын талазы-биле Төп сонгулда комиссиязынга өскерилгелер кирип дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва АССР-нин улус де-путаттарынын сонгулдала-рынын талазы-биле Төп сон-гулда комиссиязынын со-ставына кандидатуралар (үнүп чоруткан кижилерин орунунга) дугайында улус де-путаттарынын районнар бол-гаш Кызыл хоорай Совет-теринин президиумнарын, хөй-нинти организациялары-ның республика, районнар болгаш Кызыл хоорай орган-нарыны кирип келген са-налдарын чугаалажып көр-гөш база ук кандидатура-ларын күтү-ажылы коллек-тивтерге чугаалажып көр-гөш барымдаалааш. «Тыва АССР-нин улус депутата-рынын сонгулдаларынын ду-гайында» Тыва АССР-нин Хоюлузунуң 20 чүүлүгө үндөйлөш, Тыва Совет Со-циалисттик Республикалар Эвилелинч Доктаалы болза:

1. Төп сонгулда комисси-язынын составына Талды районнуң юрлунтиг кон-сультациязынын аргеленти-зи Шулуу Оононович Сомам-Байыры, Курстраховане-ния Тес-Хем район талазы-биле инспекциянын на-чалыгы Болат-оол Айжы-евич Тиринин кирип.

2. Төп сонгулда комисси-язынын составында В. Г. Вальковту үндүр.

Тыва АССР-нин Дээди Со-вединиң Даргазы Ч. Д. ОН-ДАР.

Кызыл хоорай. 1991 чылдын февраль 8.

Эш В. Б. Салчакты Тыва АССР-нин Экономика талазы-биле күрүне комитетинин даргазынга томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы болза:

Эш Валерий Болай-оол-ович Салчакты Тыва АССР-нин Экономика талазы-биле күрүне комитетинин даргазынга томуйлааш, ону Тыва АССР-нин күрүнегиң план комитетинин даргазы албан-хуузалгезинден хостаар.

Тыва АССР-нин Дээди Сөвединиң Даргазы Ч. Д. ОНДАР.

Кызыл хоорай. 1991 чылдын февраль 8.

Эш И. М. Сувандинин РСФСР-нин Министрлер Чөвүлелинч чанында Тыва АССР-нин төлөзунгө томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы болза:

Эш Иван Максимович Су-вандинин РСФСР-нин Ми-нистрлер Чөвүлелинч ча-нында Тыва АССР-нин тө-лөзунгө сонгуур.

Тыва АССР-нин Дээди Сөвединиң Даргазы Ч. Д. ОНДАР.

Кызыл хоорай. 1991 чылдын февраль 8.

Эш Л. Х. Тас-оолду Тыва АССР-нин Эртем болгаш өөредилге черлеринин айтыргыларынын талазы-биле күрүне комитетинин даргазынга томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы болза:

Эш Любовь Хертековна Тас-оолду Тыва АССР-нин Эртем болгаш өөредилге черлеринин айтыргыларынын талазы-биле күрүне комите-тинин даргазынга томуйлаар.

Тыва АССР-нин Дээди Сөвединиң Даргазы Ч. Д. ОНДАР.

Кызыл хоорай. 1991 чылдын февраль 8.

Эш С. Б. Аракчааны Тыва АССР-нин күш-ажыл министрине томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы болза:

Эш Седик Байрович Аракчааны Тыва АССР-нин күш-ажыл министрине то-муйлааш, ону Тыва АССР-нин күш-ажыл болгаш социал айтыргылар талазы-биле кү-рүне комитетинин дарга-зында хостаар.

Тыва АССР-нин Дээди Сөвединиң Даргазы Ч. Д. ОНДАР.

Кызыл хоорай. 1991 чылдын февраль 8.

Депутат В. Ф. Хомченковту Тыва АССР-нин Дээди Сөвединин Экология болгаш бойдушту ажылаарынын айтыргыларынын талазы-биле доктаамал комиссиязынын кежигүнүгө сонгуур дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалисттик Республиканын Дээди Сөвединиң Доктаалы болза:

Депутат Валерий Федор-ович Хомченковту Тыва АССР-нин Экология болгаш бойдушту ажылаарынын айтыргыларынын талазы-биле Тыва АССР-нин Дээди Сөвединиң доктаамал комиссиязынын кежигүнүгө сонгуур.

Тыва АССР-нин Дээди Сөвединиң Даргазы Ч. Д. ОНДАР.

Кызыл хоорай. 1991 чылдын февраль 8.

ЧААРТЫКЧЫ

Мал чени болбаазырадып кылдыр цехтер сиең, саван-лык кампалажыга аажок ажыктып. Оон-биле кады ың-дыг мал чени язы-бүрү холуксаанын ачызында амдан-ным, хоолдуу турар даар. Хол-биле кылдыр ажылдар эвээлел турар эртем-техниканы сайыраатгы үеи-даа болза, күш-ажылың ичинде-биле чүңү чаартып болу-руда деп бодап кижини бүрүзүң сакгыкка кайны кирип. Анаа төрүмелдинде чазаттыгач чырык угаан, уран-ше-вер талант керек. Ындыг салым-чаан Михаил Монгушта барыга кур-чепчилер бүтүрээр.

Ол ийн чыл бурунгаар «Тинилгез» совхозтун МТМ-ге чуртту мал чени белеткээр бүдүн улуг агрегаты чогаалып кылган, ажылдала кирип. Оон дузды-биле сиең, са-панын холуп тургаш, бичесидир доораа кааатар. Ынчаар үрүмкейиң дөңдөктөөн сүзүңүң холуксааны кандыг-даа малга каан бээрге, ол амырап чикээр.

Михаил Акан-ооловичиниң чогадыкчы бодаддары бир-де чаа дилчешкенин тыпкан турар. Таваарлаш-кын, тавтаалын хүнеринде ыкшак үстүндө айткыш-лыг маанай орас амыг үе-шагыны сүдүлө оон сеткил-сакгыктын бандымы, чартыкчы саналдары негеттерин. че албалакан. Ол эртен чылын мал чениниң цехиге шойдан бүткен КВ-1000 деп улуг кочалды элтеп салган.

Михаил Монгуштуң чартыкчы саналдарын чон дораан өскертп, чогуур үчелелди берген. Ол хойжыларынын дилчеш хандырып, оларын кириген чачын күтсөдүн, сөгүлсө сөгүлсө ээ болуп шыдаан. Болбаазырадып турган, хоолу-лут мал чени белеткээр агрегаты чогаалып, элтеп тургус-каны, малчыныры амыраткан.

Совхоз төвүнде чурттап оран чартыкчы бодааларын негеттерип турар бо кижинин кылдып бүдүргөн ажылдар-ын чоңук маанай, үнелел-даа турары чөптүг. Рынок хар-ысдалары сайырап, олче шилчиге түлүктөлүп турар өйдө ол көчүгү чүтүдө.

Михаил Акан-ооловичиниң удуртулгалы-биле хой чуур черин механизастааны таарымчалыг. Анаа кижин күжүн шоолуг ажылдаас. Чуур хойну тускай механизмин дуза-ды биле соондан ай деп киристер. Ол хууда машиналарг кижилерге бенин кудар ченин де дерип, удустун ээлчеге хой үе-шаң түндүрбө, саат чокка чоруттарыга дуза-лаан. Бо бүгү чартыкчы чүүлдерини соонда Михаил Монгуштуң тура-соруу улам бедик, чогадыкчы оруу дел-генчезин.

Совхоз төвүнде «инга чаа дээрбе тудар улуг Михаил Монгуштуң баштап турар зөөлүңүз оонашкан. Ол кады ажылдаа турар өвүр Иван Куулар, Василий Сат, Сарыг-оол Ооржак олар-биле дээрбе турар 36 дөрбөлчүн метр бажыныкы тудуп доозуккан. Далган дээрбелериниң даштары дарыг тыпты берсе, база бир чаа кооператив негеттер.

Чамдыкта чартыкчы санал бүрүзү сагыш ыкшак ол-да дораан амыдыралга бүдө бербес дээрзин ол тайылбыр-лааш. Саван, сиеңин холааш, бусталдырып тургаш, бол-баазырадып хереселди ам-даа чедир кылдыры артык, Орта белеткөөн мал чени саар инектеге каан бээр. Ам ону элчиге чедирип, ажылдалга кирип чартыкчынын са-гыштыңдын мывастаан. Хэп каан сиең транспортёр кырыкче дүңгө берсе-даа, оон алдымыс болуп турар. Оон чылдагынын тодаралырыга база ла үе херек. Чаныш сы-ыш чок бажыг сорук негеттер. Ындыг шынарлар ында бар.

Данзы САЛЧАК.

КОСМОС ДЕЛГЕМНЕРИНДЕ

УЖУДУУШКУН БАШ. КАРАТ ТӨП. (СЭТА). Со-вет космонавтылар Виктор Афанасев болгаш Муса Манаров эртем-шынчилер ажылдарын космос делге-минде үргүчүлүп турар. Олар орбитаның «Мир» комплексинге ажылдап, космоска ужудуушкуну кыл-кылып агаалыгын эвес, харын он недели бичиң ажыг үе эрт-кен.

Совет Эвилелинч космо-навтыларынын космос дел-геминеринге маадырлыг ужу-дуушкуну, эртем-шын-чилер ажылдарын чүгүлө бистин чүрүвүстү эвес, харын бүгү делегейин улустары сонугурап, хайгаар-лап турар. Оларын өскө ортагайда кылтып турар эртем-шынчилер болгаш ше-неде ажылдары чүгүлө улус ажил-агыны эвес, харын делегейин моон сонгаар эртем-техниктиг депшил-гезинге, космостун кижини тө-лөстөгүнө ам-даа биндин-мес чыгыттары тыварыга улуг ужуру-унамын болур.

«Оран-чуртундан ырак ортагай делгеминеринге он недели дургузунда эртем-шынчилер болгаш ше-неде ажылдарын «Мир» комплекс-не совет космонавтылар Вик-тор Афанасевтиң болгаш Муса Манаровтун кылтып турары — бүгү кижини төрө-лгезиниң бурунгаар депшил-гезинге, эртем-техниканын улам-на сайзырааныга бол-гаш тайбынык херезге маа-дырлыг бердишкенин-дир-деп, америк «Нью-Йорк таймс» солуп бижээн.

Ужудуушкун башкаар тоштун дымчактаанын ёзу-гаар алырга, космоска ма-териалдар пенелдезинин болгаш шынчилелнин про-граммасында дүңшүр кос-монавтылар В. Афанасев болгаш М. Манаров «Гал-лар» установкага техноло-гич чорудулганы элчезиң чедиринин дооскан. Ми-нералдыг бүдүмдөр кезек-терин холуштурарынын бай-далдарында галлий арсени-диниң чангыс аай база бир кристаллы чедип алдыгын.

оон структураларынын бол-гаш электрофизиктиг доктаа-мал байдалдарынын шынары бедик болган.

«Оптизон» деп аппарату-раны космонавтылар ажыл-лаштып, ше-неде ажил-дарын ботандырган. Ук ше-неделерин кол сорулгалар — оттуң-даштын чангыс аай кристалдарын кедер-гич иштег экилдериниң аргазы-биле деңиз чок бай-далы бұдурлары чоруду-галарын шынчылээр болуп турар.

Комплекстин даштын ке-зээне коюкан чыып алгаш материалдар хевирлеринге космос херелин чедирген салдарын база ук материал-дарын байдалын шынчилеп көөр талазы-биле ше-неде-лерин космонавтыларын ужудуушкун программасына неми кириген.

Космос лабораториязынга эртем-шынчилер ажылдарын Виктор Афанасев болгаш Муса Манаров үргүчүлүп турар.

Номчукчунуң баштайгы чагаазы БАЛДЫ, ХИРЭЭВИС БИЗИН ЧАЙЛАДЫП ЧОРУУЛ

Эрчим редакция! Силерге чагаа бижип көрбөз мен. Мээм баштай шепең бижип оран бо чүүлүнүн чарты-гыларын эдиң, таарып тур-гаш, солуга үндүреринериң дилдеш.

Мээ өскөнтөрөң черин Бай-Тайганың Кара-Хөл ко-гоан арга-арыг шыккан. «А-мениң ам оттарлыг чер чүвө. Ногаан арга-арыг наас-чаран хемнер, хөдөр-ни кылдыгарын холгелес, каастаанын кижин көргөм, чонгаарлаар чүвө-ле бол-гаш. Ындыг наас-чараш бойдузавусту көрө тура-ла, сеткили улуг ийн-чангыс кижилер чап мыштары бенин кезе бөөри харааданчыг.

Чамдык кижилер сиең ке-анип алгаш, оон кажаазын кылдыра, чаш ыгыттын кайы хамаанчон кезе бээр-лер-дир.

Ыяш ажыл-агы черинин арга даамалдары, туснай эртемчилерин совхозтар удуштукчулары-биле ужу-ражып, тайылбыр ажылын чылдыкча чорудуп келсе-да, малчынырың чайгы хааштарың чаш кылтар үнгөн черлерге тургуза бээр таарыгалар бар. Оон тү-вөлинде кадарчылар ботта-рынын туразы-биле кынды-даа чыппаарел чон мал ка-жаазы болган бажыкчыга-тар тудуп алып дөң арга-арыгын кайы харааданчыг.

аип кааптар боор-дур. Ши-вилгелер, Сайыр баштарың ба-за өскө-даа хемнерин баштарында ногаан арга-арыгын үргөлдүп турар фак-тылар бар. Оттулары-биле кургаг мыл кезип алып дөң машина, трактор-биле чаш мыштары сый басты-рып кааптары база бар-аыр. Арга-арыкчысты, аяч-кысты кезип веде сага-лыксына арттырып каар дөң балды, хирээвистиң бенин ногаан арга-арыг-ыстан чаш мыштардан чайладып чоруу-дулар.

Эрестол ИРГИТ. Бай-Тайганың Кара-Хөлде арга даамалы.

Улустарның Эвилелин камгалаар база байлакшыдар бис

2-ги арын, 1991 ч. февраль 14

